

บทวิจารณ์หนังสือ

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อัญชลี ขยานุวัชร¹

เมื่อดิฉันได้รับหนังสือเล่มนี้มาจากผู้ดูแลเรื่องการพัฒนาอาจารย์ของมหาวิทยาลัย Chinese University of Hong Kong รู้สึกประทับใจอย่างยิ่งที่มหาวิทยาลัยที่ได้รับการจัดอันดับดีๆ ของเอเชียได้ให้ความสำคัญกับการพัฒนาอาจารย์และพัฒนาการเรียนการสอนเป็นอย่างดียิ่ง The Chinese University of Hong Kong ก็มีระบบการคัดเลือกครูดีเด่นเช่นเดียวกับมหาวิทยาลัยในประเทศไทยและต่างประเทศ น่าจะเป็นเพราะรูปแบบการส่งมอบความรู้สู่ผู้เรียนยังมีความสำคัญมากต่อการพัฒนาการเรียนรู้อของผู้เรียน ลักษณะที่โดดเด่นมาก ๆ ของหนังสือเล่มนี้คือการรายงานผลงานวิจัยคุณลักษณะที่โดดเด่นของผู้สอนที่ได้รางวัลการสอนดีเด่นในแต่ละปีรวม 18 คน และสรุปถอดออกมาเป็นองค์ความรู้เรื่องทฤษฎีการสอนที่ดีอันเป็นประโยชน์ต่อคนหมู่มาก ประเทศไทยเองในขณะนี้มุ่งสู่การปฏิรูปการศึกษาก็เห็นความสำคัญของการพัฒนาอาจารย์ให้มีความเชี่ยวชาญเป็นอย่างมาก หนังสือเล่มนี้จึงคาดว่าน่าจะมีประโยชน์ต่อผู้อ่านทุกท่านโดยเฉพาะผู้อยู่ในวงการศึกษ

หนังสือที่นำมาเป็นบทวิจารณ์ในวารสารนวัตกรรมการเรียนรู้ฉบับแรกชื่อ Excellent University Teaching ตีพิมพ์โดย The Chinese University Press ในปี 2006 เป็นลิขสิทธิ์ของ David Kember, Rose Ma, Carmel Mcnaught และผู้สอนดีเด่นอีก 18 คน คือ David Ablstrom, Andrew Chan, Francis Chan, Chan Hung Kan, Gregory Cheng, Gordon Cheung, Chu Ming Chung, Fan Jianqing, Patrick Lau, John Chi Kin Lee, Kenneth Leung, Leung Sing Fai, Soung Liew, Lo Wai Luen, John Lui, Gordon Mathews, Allan Walker และ Zhang Shuzhong ผู้สอนดีเด่นทั้ง 18 คนมีลิขสิทธิ์ในหนังสือนี้ด้วยเพราะเป็นเล่มที่เกี่ยวกับ Best practices ของแต่ละคน

¹ อาจารย์ประจำสำนักวิชาศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์

แม้หนังสือเล่มนี้จะไม่ใช่วางหนังสือใหม่เพราะตีพิมพ์มาแล้วถึง 9 ปี แต่เนื้อหา
ของหนังสือเป็นเรื่องที่เจาะลึกลงไปการจัดการเรียนการสอนของคุณครูดีเด่นที่ผู้อ่าน
อาจจะนำไปเป็นแบบอย่างได้ การได้เรียนรู้ปัจจัยที่ช่วยให้การเรียนการสอนที่มี
ประสิทธิภาพจากการปฏิบัติจริงของผู้สอนดีเด่นจึงทำให้หนังสือมีคุณค่าอย่างยิ่ง
Professor Kenneth Young รองอธิการบดีของมหาวิทยาลัยในขณะนั้น ซึ่งดำรง
ตำแหน่งประธานสภาวิชาการด้านการเรียนการสอนกล่าวว่า หนังสือเล่มนี้ผลิตขึ้น
เพื่อเป็นการให้เกียรติแก่ผู้สอนดีเด่นของมหาวิทยาลัย แต่ที่สำคัญไปกว่านั้นคือ
การเผยแพร่การวิเคราะห์สังเคราะห์คุณลักษณะ ทักษะคติ และการปฏิบัติที่โดดเด่น
จากเรื่องเล่า 18 เรื่อง จนสามารถสรุปเป็นหลักการของการเรียนการสอนที่ดีและ
เผยแพร่ความรู้ไปยังประเทศอื่นๆ ด้วย

หนังสือเล่มนี้จัดแบ่งเป็น 3 ส่วน ส่วนแรกนำเสนอแนวคิดเกี่ยวกับการ
การเรียนการสอนที่ดีเยี่ยม ส่วนที่สองให้ข้อมูลเกี่ยวกับระเบียบวิธีวิจัย โดยมีผู้สอน
ดีเด่นทั้ง 18 คนเป็นประชากรของงานวิจัย ส่วนสุดท้ายเป็นการอภิปรายข้อมูล
ที่ได้มาจนสามารถสรุปเป็นหลักของการเรียนการสอนที่ดีเยี่ยมที่ครอบคลุมทุกด้าน
เกี่ยวกับการสอน

บทที่ 1 กล่าวถึง คุณภาพของการสอน มหาวิทยาลัยในปัจจุบันต้องแข่งขัน
ให้ได้ Green (1994) กล่าวว่าคุณภาพต้องมองจากหลายมุม การประเมินผล
คุณภาพบัณฑิตจากการได้งานทำหรือการมีสมรรถนะที่กำหนดอาจจะไม่เพียงพอ
การเข้าใจคุณลักษณะของผู้เข้ามาเรียนและการติดตามความเหมาะสมและคุณภาพ
ของการเรียนการสอนและสิ่งแวดล้อมมีความสำคัญมากเช่นกัน หากจะวัดคุณภาพ
ของการศึกษาต้องวัดประสบการณ์ของนักศึกษาในการใช้ชีวิตอยู่ในมหาวิทยาลัย
ในภาพรวมเมื่อนักวิจัยศึกษางานก่อนหน้านี้นี้เกี่ยวกับการสอนที่โดดเด่น จำนวน 7 ชิ้น
พบว่า การเรียนการสอนที่ดีมีหัวข้อหลัก 6 ประการคือ 1) ความรู้ของผู้สอน
2) การออกแบบหลักสูตรของผู้สอนที่ระบุผลลัพธ์การเรียนรู้อย่างชัดเจน 3) การสอน
ในชั้นเรียน 4) การให้ความสนใจการเรียนการสอนในระดับมหาวิทยาลัยและการให้
การสนับสนุนวิชาชีพครู 5) ปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้สอนกับผู้เรียนและ 6) การให้
ความสำคัญกับการเรียนรู้ของผู้เรียน

ในส่วนของการเก็บข้อมูลจากผู้สอนที่โดดเด่นจำนวน 18 คน นักวิจัยใช้การสัมภาษณ์ โดยมีกรอบของคำถามที่ใช้ในการสัมภาษณ์ครอบคลุมประเด็นเกี่ยวกับการสอนเช่น คุณคิดว่าการเรียนการสอนที่ดีเป็นอย่างไร การเรียนการสอนที่ไม่ดีเป็นอย่างไร คุณเคยใช้วิธีการเรียนการสอนที่ไม่ได้ผลบ้างไหม คุณแลกเปลี่ยนความคิดเห็นเรื่องการเรียนการสอนและวิธีการสอนกับเพื่อนอาจารย์ด้วยหรือไม่ เวลาเฉลี่ยของการสัมภาษณ์ผู้สอนแต่ละคนคือ 82 นาที ช่วงเวลาที่ใช้ในการสัมภาษณ์มีตั้งแต่ 54 ถึง 101 นาที ข้อมูลที่ได้มาจากการสัมภาษณ์นำมาวิเคราะห์เชิงคุณภาพโดยใช้ Grounded Theory ซึ่งเป็นการวิเคราะห์เนื้อหาของข้อมูลเป็นกลุ่มแนวคิดตามความหมาย (Categories) การจัดการข้อมูลระบบนี้ทำให้ข้อมูลที่ได้มาในตอนแรกมีจำนวนลดลงมากจนท้ายที่สุดนักวิจัยสามารถค้นพบทฤษฎีใหม่จากความสัมพันธ์ของ categories ที่เหลือในขั้นสุดท้ายของการจัดการข้อมูลโดยใช้ Grounded Theory

ข้อค้นพบของนักวิจัยที่ได้จากผู้สอนดีเด่นแบ่งออกเป็น หลักของการสอนที่โดดเด่น (Principles of Excellent Teaching) 5 ประการหลักและ 17 ประการย่อย คือ

1. การเตรียมการสอนรายวิชา

1.1 การเตรียมการสอนต้องคำนึงถึงผลลัพธ์การเรียนรู้ เลือกกิจกรรมการเรียนรู้และออกแบบเนื้อหาอย่างเหมาะสม รวมทั้งใส่ใจรับฟังข้อมูลป้อนกลับจากการประเมินการสอนจากผู้เรียน

1.2 ผู้สอนออกแบบรายวิชาจากสิ่งที่ผู้เรียนจำเป็นต้องเรียนรู้ (The Needs of Students)

1.3 ผู้สอนต้องวางแผนการสอนแต่ละครั้งโดยระบุกิจกรรมการเรียนรู้อย่างละเอียด แต่ต้องสามารถปรับเปลี่ยนได้ให้ตรงกับการสนองตอบของผู้เรียน

2. สอนเนื้อหาอะไร

2.1 ผู้สอนควรเน้นการสอนแนวคิดหลักมากกว่ารายละเอียดปลีกย่อย และสอนประเด็นหลักอย่างชัดเจน

2.2 ผู้สอนควรเลือกเนื้อหาซึ่งผู้เรียนมองเห็นว่าเป็นสิ่งที่เกี่ยวข้องและต้องแสดงให้เห็นว่าเป็นสิ่งที่เขาควรรู้อย่างไร

2.3 สิ่งที่สอนควรกระตุ้นให้เกิดการเรียนรู้ด้วยตนเอง การสอนแบบผู้เรียนเป็นศูนย์กลางจะส่งเสริมให้เกิดความสามารถในการบริหารจัดการการเรียนรู้ของตนเอง

2.4 ผู้เรียนควรได้เรียนรู้ทฤษฎีที่มีความขัดแย้งกันเพราะการวิเคราะห์สังเคราะห์จะช่วยให้เกิดความเข้าใจที่ลุ่มลึก สิ่งนี้เป็นความสามารถที่สำคัญของบัณฑิต

3. สอนอย่างไร

3.1 ผู้สอนที่ดีต้องรู้จักผู้เรียนเป็นรายบุคคล

3.2 การจัดการเรียนการสอนที่ดีในชั้นเรียนคือการออกแบบให้มีปฏิสัมพันธ์กับผู้สอนกับผู้เรียนและการส่งเสริมให้มีการอภิปรายในชั้นเรียน

3.3 ผู้สอนที่ดีใช้วิธีการเรียนการสอนที่หลากหลายที่เหมาะสมกับผลลัพธ์การเรียนรู้ที่คาดหวัง

3.4 ผู้สอนที่ดีใช้การวัดผลที่เหมาะสมกับการประเมินผลลัพธ์การเรียนรู้ที่คาดหวังและการวัดผลที่ใช้ต้องกระตุ้นให้ผู้เรียนอยากพัฒนาต่อไป

4. การสร้างแรงบันดาลใจให้ผู้เรียน

4.1 ผู้สอนที่ดีต้องกระตุ้นให้ผู้เรียนเกิดแรงบันดาลใจที่จะเรียนรู้

4.2 ผู้สอนที่ดีมีความคาดหวังสูงในตัวผู้เรียนของตน

4.3 กลวิธีในการสร้างแรงบันดาลใจที่จะเรียนรู้ มีดังนี้

4.3.1 ตัวผู้สอนต้องแสดงความกระตือรือร้นในการสอน

4.3.2 ใช้กระบวนการเรียนรู้เชิงรุกที่หลากหลาย

4.3.3 สร้างบรรยากาศที่สนุกสนานในชั้นเรียน

4.3.4 ใช้วัสดุการเรียนการสอนที่ตรงและน่าสนใจ

4.3.5 ชมเชยผู้เรียนเมื่อเขาสามารถทำงานได้ประสบความสำเร็จ

5. การพัฒนาด้านความเป็นครู

5.1 การสอนที่ดีสามารถพัฒนาได้จาก

5.1.1 การเรียนรู้จากผู้สอนในอดีต

5.1.2 การแลกเปลี่ยนความคิดกับเพื่อนผู้สอนด้วยกัน

5.1.3 การเข้าร่วมกิจกรรมพัฒนาการเรียนการสอนเชิงปฏิบัติการ

5.2 การสอนจะพัฒนาได้ต้องทบทวนข้อมูลการประเมินที่ได้รับ สะท้อนคิด และให้นำสิ่งที่ได้ทบทวนมาใช้

5.3 ภาวะความตึงเครียดที่เกิดจากการที่ผู้สอนต้องทั้งสอนและวิจัยสามารถจัดการได้หากผู้สอนเห็นความสำคัญของการสอนและพยายามหาจุดประสานของงานวิจัยและการสอน

สรุปว่าทฤษฎีที่ได้จากการวิจัยชิ้นนี้เป็นสิ่งที่เราทุกคนที่อยู่ในวงการการศึกษาพอจะรู้อยู่บ้าง และหากจะพูดว่าก็เป็นเรื่องที่รู้ๆ กันอยู่แล้ว ไม่มีอะไรใหม่ ผู้ที่ได้รับฟังอาจจะบอกว่าเป็นปฏิกิริยาของพวกน้ำล้นแก้ว ประเด็นที่สำคัญที่เราควรใส่ใจ คือ ทำอย่างไรผู้สอนถึงจะนำทฤษฎีนี้ไปประยุกต์ในการสอนของตนเพื่อให้ได้ผลลัพธ์ที่ต้องการ สิ่งนี้ยากเพราะเพียงรู้ทฤษฎีไม่พอ ต้องนำทฤษฎีไปสู่การปฏิบัติ สิ่งที่น่าประหลาดใจก็คือจากรายงานการวิจัยชิ้นนี้พบว่า ความคาดหวังต่อผู้สอนไม่ว่าจะชาติไหน ภาษาไหน เหมือนกันทั้งสิ้น The Chinese University of Hong Kong เป็นมหาวิทยาลัยในประเทศสาธารณรัฐประชาชนจีน ซึ่งอยู่ในสภาพแวดล้อมที่ต่างไปจากมหาวิทยาลัยในประเทศไทย แต่มีความคาดหวังต่อผู้สอนให้ทำในสิ่งเดียวกันคือ ต้องเตรียมสอนเลือกเนื้อหาที่สอนให้เหมาะสม สอนโดยผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง หรือใช้เทคนิค Active Learning ผู้สอนต้องเป็นแรงบันดาลใจให้ผู้เรียน อยากเรียนรู้ และก้าวหน้าต่อไป และในส่วนของตนเองผู้สอนต้องพยายามก้าวสู่การเป็นครูมืออาชีพให้ได้ โดยการแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับผู้สอนคนอื่นๆ สะท้อนคิดในสิ่งที่ปฏิบัติ และประสานงานวิจัยให้เข้ากับการสอนในชั้นเรียน ทฤษฎีของเส้นทางการเป็นครูนั้นชัดเจน แต่พวกเราพร้อมไหมที่จะก้าวเดินบนเส้นทางนั้น ท่านนายกสภามหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์ได้กล่าวไว้อย่างชัดเจนว่า ครูดี ต้องมี 3 ส สุวิชา (วิชาดี) สุสาสน์ (สอนดี) และสุปฏิปณโน (ปฏิบัติตนดีและเป็นแบบอย่างที่ดี) ซึ่งเป็นข้อสรุปที่ตรงกับทฤษฎีที่ได้จากงานวิจัยชิ้นนี้

รายการอ้างอิง

Green, D. (1994). What is quality in higher education? Concepts, policy and practice. In D. green (ed.) What is quality in higher education? (pp. 3-20). Buckingham. U.K.: Society for Research into Higher Education & Open University Press.

Kember, D. et al (2006). Excellent university teaching. Hong Kong: The Chinese university Press.